

SÜLEYMAN NAZİF VE MEHMET AKİF ARASINDAKİ KARAKTER VE NÜKTE BENZERLİĞİ¹

Kabul Tarihi: 20.02.2016

Yayın Tarihi: 13.04.2016

Mehmet Emin GÖNEN²**Öz**

Nükte derin bir anlayışın ve zekânın ürünüdür. Bu vasf her sanatçıda bulunmayan bir hususiyettir. Bunun yanı sıra karakter denilen meziyet de insanları diğerlerinden ayıran önemli bir özelliktir. Bazı sanatçılar üstün karakterleriyle çevrelerinde kendilerine haklı bir yer edinirler. Edebiyat tarihimizin aynı dönemini paylaşmış ve arkadaşlık yapmış olan Süleyman Nazif ve Mehmet Akif, karakter, nüktencilik ve hazır cevaplılık yönünden ortak özelliklere sahiptirler.

Bu çalışmada bu iki şairimizin karakterlerinin benzer yönlerini ve olaylar karşısında söyledikleri hazırcevaplılık ve nüktencilik yönünden benzerliklerini irdelemeye çalışacağız.

Anahtar sözcükler: Süleyman Nazif, Mehmet Akif, nükte, karakter, benzerlik

SIMILARITIES OF CHARACTERS AND WIT BETWEEN SÜLEYMAN NAZİF AND MEHMET AKİF ERSOY**Abstract**

Wit is the product of a deep understanding and intelligence. This characteristic is not found in all artists. In addition, the feature which is called character distinguishes people from each other. Some artists have a right to gain a seat in their environments with their characters. Süleyman Nazif and Mehmet Akif, who were friends and shared the same period of the literature history, have similar features in terms of characters, wit and quick wit.

In this study, common characteristics between these two poets, similarities of quick wit in front of events and the similarities in terms of witticism will be examined.

Keywords: Süleyman Nazif, Mehmet Akif, wit, character, similarity

Giriş

Geçmişten günümüze kadar birçok değerli şair ve yazarımız edebiyat tarihine isimlerini yazdıracak eserler vermişlerdir. Bu şair ve yazarlarımızın çoğu üsluplarıyla, sanatlarıyla ve edebiyat sanatına yaptıkları katkılarıyla ön plana çıkmışlardır. Sonraki yıllarda daha çok sanat yönleriyle hatırlanmışlar ve edebiyat tarihlerine bu şekilde kaydolmuşlardır. Bunların yanı sıra bazı şair ve yazarlarımız da vardır ki etkileyici üslup ve edebi yönlerinin yanı sıra aynı zamanda kendilerini diğer sanatçılardan ayıran farklı kişilik, mizaç ve karakterleriyle ön plana çıkmışlardır.

İşte bu farklı karakter ve mizaçlarıyla edebiyat ve sanat dünyasında kendilerine haklı bir yer edinen sanatçıların başında Mehmet Akif ve Süleyman Nazif gelmektedir.

¹ Bu yazı, Said Paşa ve Süleyman Nazif Sempozyumu (26-27 Mart 2015 Diyarbakır)'unda sunulan tebliğin genişletilmiş hâlidir.

² Dr. Allameh Tabatabai Üniv. Yabancı Diller Fak. Türk Dili Edebiyatı Bölümü, Öğretim Görevlisi, Tahran; megonen@gmail.com

Edebiyat tarihimizde veya o yıllarda yaşayan edebiyatçılar içinde karakter açısından Akif'e en fazla benzeyen şairlerimizin başında Süleyman Nazif gelmektedir kanaatimce.

Arkadaş olan bu değerli şairlerimizin karakterleri birkaç yönden benzerlik göstermektedir. Millî ve manevî hadiseler karşısında duydukları heyecan ve ıstırap, yöneticilerin yaptıkları haksızlıklar karşısında dik duruşları, bu haksızlıkları cesaretle dile getirmeleri, sözünde durmayı en önemli bir prensip kabul etmeleri, her ikisini de nev'i şahsına münhasır bir insan yapan karakter benzerliklerinden bazılarıdır.

Süleyman Nazif ve Mehmet Akif hayatları, karakterleri ve davranışları açısından birbirlerini hatırlatan iki değerli sanatçımızdır. Daha açık bir ifadeyle söylemek gerekirse, faziletli hayatı, dürüst, ahlâkı, faal zekâsı, samimi bir vatan ve millet sevgisi heyecanıyla kaleme alınmış mensur yazılarıyla şairliğinden daha büyük bir ilgi ve sevgi kazanan Süleyman Nazif'in³ karakterini incelediğimizde, edebiyat tarihimizde karakter abidesi olarak bilinen; karakterinin sarsılmaz gücü ve çevresini hayran bırakan güzelliğiyle öne çıkan Akif'e oldukça fazla benzediğini görürüz. İki de çevrelerinde saygı duyulan, vazgeçilmez, fakat arkadaşlıkları zor olan şairlerimizdir.

Süleyman Nazif, Mehmet Akif hakkında yazdığı kitabında onun sanatı ve karakteri hakkında şöyle der: "Her hissettiğini yazmamış, fakat her yazdığını maddi ve manevi varlığını sarsacak şekilde hissetmiştir. Öyle olmasaydı, yazdıkları karşısında kalpler bu kadar titremezdi. Mehmet Akif kadar, ayıplardan ve kötülüklerden nefret eden pek az adam gördüm.(...) Allah'ın yalnız şehitleri değil, şairleri de var! Ey, Allah'ın büyük şairi ve benim büyük dostum!"⁴ Bu sözlerle sanatına ve karakterine hayran kaldığı ve kendisine büyük dost kabul ettiği Akif'i metheder.

Akif, halkın üstüne titrediği ilme ve ahlâka bağlı faziletleri, yurt ölçüsünde bir heyecan ve hareket haline koymuştur. Dürüstlüğü, yalan söylemezliği, gözünü budaktan esirgemez mücahitliği ve halk kitleleri üstündeki tesirleri bakımlarından Hint kurtuluşunun Gandhi'sini hatırlatmaktadır.

Süleyman Nazif de dostu Akif gibi dış düşmanlara karşı vatani savunma anında hayatını ortaya koyacak derecede haykırana sahiptir. Yakup Kadri onun bu özelliği hakkında şöyle der: "O devrin görüş ve düşüncelerine göre bu devlet ittifakına karşı gelmek bir delilik sayılırdı. 'Gerçi sen vatan tehlikeye düşünce düvel-i muazzama ordularının nasıl bir zorbalık, çapulculuk teşkilatı olduğunu yakından görünce o deliliği, o kutsal deliliği yapmaktan çekinmedin.'⁵ Nazif de eskilerin 'gözünü budaktan, sözünü dudaktan esirgemez!' dedikleri ruhî yapının bütün özelliklerini üzerinde toplayan bir kişiliğe sahiptir.

Süleyman Nazif tok sözlü idi. Hak bildiği bir fikri savunmak için, nerede ve kimin yanında olursa olsun söz söylemekten çekinmezdi. İtiraz ve hücumları 'Batarya ile ateş'i andırırdı. Mert ve kahraman bir kalbi vardı.⁶

Süleyman Nazif memleketi, acıklı duruma sürükleyen yöneticilerle birlikte, memlekete pek haksızca ve zalimce yüklenen iç düşmanlara karşı da kin ve gayzla doluydu. Haksızlara haksızlıklarını söylemek, idarecilerin yaptıkları yanlışları haykırmak onun karakterinin bir parçasıydı.

³ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, c. II, s. 1044-1045.

⁴ Önder Göçgün, *Süleyman Nazif*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2010, s. 20.

⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, İletişim Yay., İstanbul, 1990, s. 175.

⁶ Tevfik Nevzat Çağdaş, "Koca Süleyman Nazif", *Millet gzt.*, 29 Aralık 1949. Aktaran Önder Göçgün, *Süleyman Nazif*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 2010, s. 116.

Buna benzer özellikler Akif'te de mevcuttur. Akif'te baş kaldırma ve isyan vardır. Hatta onun hayatı ve sanatı isyan kelimesiyle özetlenebilir. Ama bu isyan ve öfkelerinin hiçbirinde şahsi istek, kin veya menfaat hırsı bulunamaz. O istibdada, yolsuzluğa, geriliğe isyan etmiştir.⁷ Tembelle, şahsi menfaatini düşünenlere, adaletsiz yöneticilere, sözleriyle hareketleri birbirine uymayan ikiyüzlülere, isyan etmiştir. Başkasının uğradığı haksızlığa kendi başına gelenden daha az katlanırdı. İş arkadaşlarına haksızlık yapıldığı gerekçesiyle memurluktan iki defa istifa etmiştir.

Nazif, sözünde durmayı en önemli prensip edinmiş bir insandı. Onun bu özelliği hakkında İbnülemin Mahmud İnal şöyle der: “Merhumun hoşlanmadığım taşkın bazı halleriyle beraber, sözünün eri olmak gibi pek takdir ettiğim bir hali de vardı ki zamanımızda benzerine ne yazık ki ender rastlanıyor. O, söz verdiği şeyi yapmağa çalışırdı. Hangi saatte buluşacağını söylemişse, tam vaktinde gelirdi. Uzun müddet birlikte olduk, hiçbir zaman sözünü tutmamak, kararlaştırılan zamanda ve yerde görünmemek gibi çirkin bir harekette bulunmadı.”⁸

Yine bu hususta İbrahim Alâeddin Gövsa'nın verdiği bilgiye göre 1927 yılı Aralık ayının ilk günlerinde, önce hafif bir soğuk algınlığı ile rahatsızlandı. Bunu ayakta geçirmeye çalıştı. O ayın ikinci Pazar günü, Tokadizade Şekip Bey'e söz verdiği için, onun Rumelihisarı'ndaki evine gitmek üzere dışarıya çıktı. Abdülhak Hâmid'in, “havaların kendisindeki rahatsızlığı artıracığı, dolayısıyla gitmemesi” yolundaki tavsiyelerini ise, -sırf sözünü yerine getirmek için- dikkate almadı. Tramvay beklerken, bir hayli soğuğa ve rüzgâra maruz kaldı. Çok güç gerçekleştirdiği bu ziyaret sonrası evine dönünce, ağır bir ateşle yatağa düştü ve nihayet, 1927 yılının 4 Aralık Salı gününü 5 Aralık Çarşambaya bağlayan gece saat 23.30'da Zatürreden hayata gözlerini yumdu.⁹ Hayatı pahasına da olsa inandığı prensibine uyarak sözünde durdu.

Sözüne sadık kalmak gibi bir karakter hususiyeti Akif'in hayatında da çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu iki şairimiz bu yönleriyle de birbirlerine çok benzemektedirler. Akif'in vefâli, verdiği sözünü yerine getirir, söz verdiği saatte yerinde bulunmayı hayatı boyunca alışkanlık hâline getirmiş bir insan olması, bu prensiplere sadık olmayan yakınları için çabuk gücenen, kırıcı, hatta sert mizaçlı bir insan intibai vermiştir. Onunla ilgili hatıralarını yazan dostları, bu gibi durumlarda uzun süren dargınlıklarından, gazabından, hiddetinden bahsederler. Akif'in hayatında bununla ilgili birçok olay yaşanmıştır. Bunlardan birisini Mithat Cemal aktarmaktadır.

Mithat Cemal'e göre Akif'te mefhumlar ve doğrular tektir. Söz verdi mi onu mutlaka yerine getirecektir. Mehmet Akif, sözünü yerine getirmemeyi “namusa mugayir” sayar. Hangi şartlar altında olursa olsun verdiği sözü yapar, buluşma yerine mutlaka ve tam saatinde giderdi. Akif, Meşrutiyet'in ilk senelerinde, bir cuma günü Mithat Cemal'le sözleşir. Akif, Kuntay'ın Çapa'daki evine gidecektir. O gün adam boyu kar yağar. Arabalar, tramvay, tren ve vapur hava şartlarından işlemez. Sütçü ve ekmekçiler, kar ve tipiden dışarı çıkıp dağıtım yapamaz. Vakit öğle olmuştur ve ekmekçiler hâlâ ortada gözükmemektedir. Derken kapı çalar. Mithat Cemal, karşısında Akif'i görür. Büyük şairin bıyığının yarısı donmuştur. Mithat Cemal, Akif'in kar ve tipiye rağmen Beşiktaş'tan Çapa'ya nasıl geldiğini merak eder. O, bu mesafeyi yürüyerek kat etmiştir. Mithat Cemal, Akif'in bu havada yürüyerek oraya gelmesine hayret eder. Akif ise, arkadaşının hayretine şaşırır. Akif: “Gelmem için kar, tipi kâfi değil, vefat etmem lazımdı. Çünkü geleceğim diye söz vermiştim” cevabı üzerine; Mithat Cemal, daha da şaşırır.

⁷ Ahmet Kabaklı, *Mehmet Akif*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., Ankara, 2006, s. 59.

⁸ Önder Göçgün, *Süleyman Nazif*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 2010 s.122.

⁹ A.g.e., s. 5.

Çok yakın dostlarından Fatih Gökmen de Akif'in söz verme hususundaki hassasiyetine dair şunları anlatır: “Akif, verdiği söze bağlı olmayanlara insan gözüyle bakmazdı. Aramızda geçen bir olayı anlatayım. Ben Vaniköy'de oturuyordum. Kendisi de Beylerbeyi'nde. Bir gün, öğlen yemeğini bende yemeyi, sonra da oturup sohbet etmeyi kararlaştırdık. O gün, öyle yağmurlu, boralı bir hava oldu ki her taraf sele boğuldu. Havanın bu haliyle karadan gelemeyeceğini tabii gördüm. Yakın komşulardan birine gittim. Yağmur, bütün şiddetiyle devam ediyordu. Eve döndüğümde ne işteyim, bu arada Mehmet Akif Bey sırlıklam bir vaziyette gelmiş. Beni bulamayınca, evdekilerin bütün ısrarlarına rağmen içeri girmemiş. ‘Selam söyleyin’ demiş ve o yağmurlu havada dönmüş gitmiş! Ertesi gün, kendisinden özür dilemek istedim.

‘Bir söz, ya ölüm veya ona yakın bir felaketle yerine getirilmezse mazur görülebilir.’ Dedi ve benimle altı ay dargın kaldı.”

Bu taviz kabul etmediği prensiplerinin dışında -dostu Süleyman Nazif gibi- hoş sohbet, yakınlarıyla şakalaşmayı seven, musikiden, nezih eğlenceden hoşlanan bir insandır.¹⁰

Âkif, insanlığa faydalı olmuş bütün büyükleri, din, mezhep soy farkı gözetmeden sever, saydıklarına karşı da kendi varlığını silecek kadar gönülsüz davranırdı. ‘Dost’ dediklerine bağlanır, sevdiklerinin hoş olmayan ve kendi prensiplerine aykırı zaaflarına bile katlanırdı. Nitekim içkiyi bir türlü bıraktıramadığı Neyzen Tefvik de sevdiklerinden ve yârenlik ettiği nadir kişilerden biriydi. Ayrıca dostlarına son derece vefalı idi. Dostlarını arayıp sorar, onları asla unutmaz, dertleriyle ilgilenirdi. Baytar Mektebinde iken arkadaşlık ettiği Hasan Efendi'nin yıllar sonra ölümü üzerine, -verdiği söz ve vefası gereği- onun çocuklarına bakmıştı.

Süleyman Nazif'in hayatında da arkadaşı Akif'te olduğu gibi benzer vefa örneklerini görmekteyiz. Rezaizade Mahmut Ekrem'in oğlu Ercüment Ekrem Talu, Nazif'in vefası hakkında şunları anlatır. “Süleyman Nazif Bey, ailemizin sayılı dostları arasına katılmıştı. Bu son derece edip adam, bizim evde herkesten sevgi ve hürmet görüyordu. Çoğunlukla Cuma'ları gelir, bıçak gibi keskin zekâsının kalın dudaklarından nükte halinde taşan mizah demetlerini savururdu.

Mehmet Akif'i de babama o tanıtmıştı. Yine bir Cuma günü, tam öğle vakti onu almış getirmişti. Babamın, Akif'i önce zarı tutmadı. Fakat bir iki şiirini dinleyince, bakış açısı tamamıyla değişti. ‘Bu milletin şehnamesini (manzum tarihini), ancak siz yazabilirsiniz!’ sözleriyle takdir eylediği büyük şairi kendisine tanıttığı için de Süleyman Nazif'e ölünceye kadar müteşekkir kaldı.

Süleyman Nazif Bey, babamın ölümünden sonra, ona karşı sağlığında göstermiş olduğu vefalı dostluğu anneme ve bana intikal ettirdi. Bizi sıcak muhabbeti; sevgisi, yakınlığı ve güzel sözleriyle teselliye çalıştı.”

Yine onun vefası hakkında İbrahim Alaattin Gövsa da şunları söyler: “Merhum Nazif, dostları için çok vefalı, onlara gönülden bağlı idi. Kendisine karşı ufak bir ilgi görse, derhal güzel bir karşılık verirdi. Sevdiklerini ziyaretle veya mektupla nasıl onların gönüllerini hoş etmek isterse; sevmediklerini de, arada nükteli hicivlerle unutmamış olduğunu, üstü kapalı sezdirirdi.

İbnülemin Mahmut İnal da; “O'nun takdire değer üstün huylarından biri de, gördüğü yardımı unutan, nankörlük eden soysuzlardan, sütü bozuklardan olmamasıdır. En müşkül, sıkıntılı anlarında çeşitli şekillerde istedikleri yardımları esirgemediğimiz adamların çoğu -sokaklarda tesadüf ettikçe- bir merhabayı bile esirgedikleri halde, Nazif,

¹⁰ Orhan Okay, *Mehmet Akif-Bir Karakter Heykelinin Anatomisi-*, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s. 20.

gördüğü en küçük bir yardımı bile unutmaz, teşekkür ve övgüsünü bildirmekten geri durmazdı” der.

Mehmet Akif’i tanıyanlar, onu şu çizgilerle anlatıyorlar: Çok çalışkandı, emek verilmeden kazanılan şeyi haram sayardı.

Aksiyon kavramı Akif’in maneviyatının gerektirdiği gayretin ta kendisidir. Yorulmadan, bezmeden belki 45 yıl gezmiş, çırpınmış, didinmiş. Durmak ve oturmak... Nicelerinin ideali olan bu hayat tarzı Akif için ölümdü. Nitekim Mısır’da işsizlikten, hareketsizlikten sıkıldıkça ölümü adamakıllı istemeye başlamıştı. Kuşçubaşı Eşref Beye yazdığı bir mektupta “Gaye uğrunda çalışmak, didinmek ve ölmek... Ah ne güzel meşgale, o ne hoş eğlence, o ne mes’ut hatime imiş...¹¹ der.

Süleyman Nazif de Akif benzeri, daima çalışan, tembellik denen kavramı tanımayan bir karaktere sahipti. Valilik yaptığı yerlerde oldukça fazla çalışmış ve imar faaliyetlerine hız vermiştir.¹²

Fuat köprülünün dediği gibi “...uyuşukluk ve ümitsizlik zamanlarında çok ateşli hitabelerle, milletin sınırlarından ümit ve faaliyet cereyanları geçiren vatansever üstad, - ölümünden sonra- bu saygıyı ve yüceltmeyi elbette hak etmişti. ...Bu çalışkan ve velüd muharrir, hayatının son günlerine kadar, tahrir hayatına yeni girmiş bir genç çocuk gibi çalışkan, hırslı ateşli idi. Hele Şark’da çok sâri bir illet bezginlik O’nun için tamamen meçhul kalmıştı.¹³

Bu iki değerli şairimiz cesaretli olmalarıyla da birbirlerine benzemektedirler. Millet ve vatan söz konusu olduğu zaman bir aslan kesilen bu iki şairimiz, hitabeleriyle ve şiirleriyle kendilerine yakışanı yapmışlardır. Nazif, kara bir gün isimli makalesi ile cesaretini ortaya koymuş, Akif ise Nasrullah Cami vaazlarıyla vatan ve millet yolundaki azmini ve cesaretini göstermiştir.

Süleyman Nazif’in cesareti hakkında Orhan Seyfi Orhon şunları söyler: Bazı zamanlar, yüreklerimizin bir arada çarpışını kaleminin sesinden duyuyorduk. Böyle zamanlarda milli vicdanın temsilcisi kesilirdi. Artık cesareti, açık sözlülüğü, çekiciliği sonsuzdu. O meşhur Pierre Loti gününde de böyleydi. Memleketin büyük şahsiyetleri, hatipleri, mütefekkirleri, şairleri üniversite konferans salonunda toplanmışlardı. Vatanın acılarını ve ümitlerini anlatmaya çalışıyorlardı. O, kürsüye çıkıp konuşmaya başlayınca, herkes bir anda ortadan siliniverdi. Artık belliydi ki, kürsüde bu milletin kalbi konuşuyordu. Bu hitabenin yarattığı misli, benzeri görülmemiş heyecanı, o günleri yaşamayanlar bir daha duyamayacaklardır.¹⁴

Ahmet Hamdi Tanpınar da onun mizacı hakkında şöyle der: “Nazif bu vatanın, bütün ömründe hiç korkmayan ve hiç susmayan, kurtuluş için daima feryat eden çok aziz bir evladıdır.”¹⁵

¹¹ Ahmet Kabaklı, *Mehmet Akif*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., Ankara, 2006, s. 57-58.

¹² Burcu Kurt, *Irakta “Muktedir” ve “Müşteki” Bir İttihatçı: Süleyman Nazif Bey’in Basra Valiliği*, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, Yıl 2012.

¹³ M. Fuat Köprülü, “*Süleyman Nazif*”, Hayat mecm. 6 Aralık 1927, s. 2. Aktaran Önder Göçgün, *Süleyman Nazif*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 2010, s. 116.

¹⁴ Orhan Seyfi Orhan, “*Süleyman Nazif*”, Zafer gzt.. İst.7 Ocak 1954, s. 2. Aktaran Önder Göçgün, *Süleyman Nazif*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 2010, s. 130.

¹⁵ Ahmet Hamdi, *Süleyman Nazif ve Birkaç Hatıra*”, Yeni Ses gztz, 7 Ocak 1927, s. 2. Aktaran Önder Göçgün, *Süleyman Nazif*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 2010, s. 112.

Mehmet Akif'in hayatını okuyanlar onun da, arkadaşı Nazif gibi vatan ve millet meselesi olduğu zaman ne kadar korkusuz ve cesur bir karaktere sahip olduğunu, milli mücadeleye giderken adeta kefenini sırtında taşıyarak katıldığını göreceklerdir. Hatta İstanbul'dan Ankara'ya giderken oğlu Emin'i de yanına alarak ben şehit olursam o da benimle şehit olsun dediğini öğreneceklerdir.

Akif hak bildiği yoldan asla dönmezdi. Kimseden korkusu yoktu. Onun bu özelliği hakkında Hasan Basri Çantay şu hatırayı anlatıyor. "Umumi seferberlik zamanı idi. Akif, bir arkadaşıyla oturmuş kuru fasulye yiyordu. Nezaret erkânından biri çıkageldi. Selâm tebliğ etti. Yazılarında o derece ileri gitmemesini nazikçe söylemek istedi. Akif pürhiddet dedi ki:

"Nazırına (Bakanına) söyle, kendilerini düzeltsinler! Bu gidiş devam ettikçe bizi susturamazlar. Ben fasulye yemeye razı olduktan sonra kimseden korkmam!"¹⁶

Akif'in şu mısraları da onun ahlak ve karakter özelliklerini ortaya koymaktadır.

Zulmü alkışlayamam, zalimi asla sevemem
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem
Biri ecdadıma saldırdı mı hatta boğarım
Boğamazsın ki!
Hiç olmazsa yanımdan kovarım.
Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam
Hele hak namına haksızlığa ölsün tapamam
Doğduğumdan beridir âşıkım istiklâl
Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lale
Yumuşak başlı isem kim dedi uysal koyunum
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boynum
Kanayan bir yara gördüm mü yanar tâ ciğerim.
Onu dindirmek i in çifte yerim, kamçı yerim.
Adam, aldırma da geç git, diyemem, aldırırım.
Zalimin hasmıyım amma severim mazlûmu
İrtticam şu sizin lehçede ma'nası bu mu?¹⁷

Akif yukarıda ileri sürdüğü düşüncelere ve tasvir ettiği karaktere tıpatıp uyan, onu yaşayan fazilet adamıdır. Ne sağlığında ne de ölümünden sonra hiç kimse onun kendi prensip ve inançlarına aykırı yaşadığına dair tek olay gösterememiştir.

Akif'in yukarıdaki mısralarının içinde ayrıca Süleyman Nazif'in karakter özelliklerini de kolaylıkla bulmaktayız. Diğer bir deyişle Akif, sanki bu mısralarda hem

¹⁶ Ahmet Kabaklı, *Mehmet Akif*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., Ankara, 2006, s. 62-63.

¹⁷ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat 1. Kitap*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İnkılâp Yay., İstanbul, 2003.

kendi imanını ve karakterini hem de millet ve vatan sevdalısı dostu Süleyman Nazif'in karakter özelliklerini tasvir etmiştir.

Günlük hayatta karıncayı bile incitmekten korkan bu çelebi şair, Allah, millet, vatan ve dava söz konusu oldu mu yırtıcı aslan kesilmektedir.

Cehennem olsa gelen göğsümüzde söndürürüz!

Bu yol ki Hak yoludur, dönme bilmeyiz yürürüz.

Yine Akif'in bu mısralarında Süleyman Nazif'in vatan ve millet davasında takındığı kahramanca ve cesur tavrı açıkça görmekteyiz.

Mütareke senelerinde Sultanahmet Meydanı mitingi, Nazif'in vatan ve millet sevgisi sahasında şahlanmış bir heykelini gösterir. ...Nazif, İslâmî bir terbiye ile büyümüş ve yetmişmiş olduğundan milliyeti de hep bu cepheden düşünürdü. Heyecan verici hadiseler karşısında bir tayfun fırtınası gibi coşar, taşardı.

Abdullah Şinasi bir yazısında onun ahlaki özelliğini şöyle anlatır. "Süleyman Nazif, halis, saf, temiz ve eski zamandaki anlamı ile bir 'Efendi' idi ve bu 'Efendilik' onun en hürmet edilecek hasletlerinden biri idi. Özellikle yabancılara karşı vakarını, olgunluğunu, ağırbaşlılığını gayet iyi korur, gözetirdi.

Parasız bulunduğu zaman, bundan hiç kimseye söz etmeye tenezzül etmez, asla alçalmaz ve başkasının ikramını da daha fazlasıyla karşılık vermedikçe kabul etmezdi. Parası varken cömert, eli açık; yoksa ruhu zengindi.¹⁸

Benzer mizaç özelliklerini Akif'te de görmekteyiz. Akif kalabalık meclislerde susar, yabancılar önünde açılmaz, kendini göstermekten, ukalalık ve çalımlardan tiksindir, biraz övülünce, mahcup olur ama dostlar meclisinde açıldığı zamanki sohbetlerine doyum olmazdı.

Usulünce ve saygılı olan tartışmayı severdi. Cahillik, döneçlik, kabalık ve çalımcılığa ise hiç katlanamazdı. Aslını, milletini inkâra kalkan kimselerle alay eder, halkın ve yurdun ıstırabına kaygısız dolaşanlara adam gözüyle bakmazdı. O da arkadaşı gibi kimseye asla el açmaz; parasızlığını, yoksulluğunu kimseye hissettirmezdi.

Akif'i dinsizlik kadar, kara cahil softalık da rahatsız kederdi. Nitekim 'Allah'a söven' nasipsizlere en sert hicivleri yazarken, dini anlamamış, Müslümanlığa yakışmaz geri kafalı kimseleri de 'Milletin başına bela' diye yermektedir. Her şeyi değiştirmek sarasına tutulmuş olan züppeler gibi 'Yenilik namına gökten nur inse kabul eylemeyen görenekçilere de kızılıyordu. Onun bu konudaki yüksek düsturuna göre: Eski, eski olduğu için atılmaz, fena olursa atılır. Yeni, yeni olduğu için alınmaz, iyi olduğu için alınır.¹⁹

Süleyman Nazif de medenileşme hususunda Akif'in düşüncesine benzer bir düşünce ve inançtır. Kenan Akyüz'e göre Nazif, son devir edebiyatımızın çok enerjik ve karakteristik şahsiyetlerinden biridir. "Yeni, yabancı bir medeniyeti alırken, kendi milli değerlerimizi korumanın lüzumunu en çok anlayan ve en iyi savunanların arasındadır. Batı medeniyetinin gereğine inanmakla birlikte, Doğu'nun bol ve büyük değerlerine de bütün ruhu ile bağlı idi."²⁰

Hatta ona Namık Kemal'e yakın bir nitelikte ümmetçi demek bile mümkündür. Özden bir yurt ve ulussever bulunduğu kuşku olmayan Süleyman Nazif -aşırı ve

¹⁸ Abdulhak Şinasi Hisar, "Süleyman Nazif'e Dair Hatıralar", Muhit mecm, İst. 29 Mart 1931, s. 29-32.

¹⁹ Ahmet Kabaklı, *Mehmet Akif*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., Ankara, 2006, s. 66.

²⁰ Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiir Antolojisi*, Doğu Matbaası, Ankara, 1958, s. 362.

skolâstik bir karaktere uzanmamakla birlikte- tutucudur. Geçmişin her türlü olumlu değerlerine sonsuz bir aşk ve inançla bağlıdır. Bu özellikleriyle Nazif, Akif'in 'Eski, eski olduğu için atılmaz, fena olursa atılır. Yeni, yeni olduğu için alınmaz, iyi olduğu için alınır' düsturunu benimsemiş bir karakter özelliği göstermektedir.

Akif, yaratılışça gamlı ve biraz karamsar olduğu halde şiirlerinde kendi derdinden bir kez olsun yakınmamış, ümitsizlik saçmaktan korkmuş, şairliğin bu mesuliyetini hakkıyla yerine getirmiştir. Arkadaşının bir sorusu üzerine o bu düşüncesini şöyle açıklamıştır. "Ben arkadaşlarıma yüzer beyitli mektuplar yazardım. ...Fakat bugün bunların bir mısraı bile aklımda kalmamıştır. Kendimi milletimin huzurunda gördüğüm günden beri sanattan ziyade cemiyeti düşünmek istedim. Benim asıl Vâdim (alanım) bu idi. Ben şiirlerimi cemiyete faydalı olsun diye yazdım."

Bu düşünceleriyle, dostu Süleyman Nazif gibi sanatını icra ederken bile milleti ve vatani düşünen bir karaktere sahip olduğunu göstermektedir.

Süleyman Nazif de Akif gibi sanatını daima toplumun ve ulusal sorun ve davaların hizmetinde kullanmıştır. "Zevkçe, dilce ve düşüncece bir hayli eski olan bu edebiyatçımız, vatan ve millet davaları konusunda bütünüyle yeni ve çağdaş bir görüşe sahiptir."²¹

Kuvvete hiç eğilmeyen Âkif, devlet adamlarına sokulmaz, kimseden bir istekte bulunmaz, zorbalara da asla yüz vermezdi. İstibdadı ve zulmü yeren en sert mısralar onun kaleminden çıkmıştır. Şiirlerinde hiçbir devlet adamını övdüğü görülmemiştir. Sevmediği kişileri açıkça yermiş veya anılmaya değer bulmamıştır.

Süleyman Nazif de Akif gibi beğenmediği ve yanlışlarını gördüğü devlet adamlarını gerek yazılarıyla gerekse sözleriyle ağır şekilde hicvetmekten geri durmamıştır.

Bu iki şairin karakter benzerliklerinin yanı sıra nükte ve hazırcevap olmaları yönüyle de birbirlerine benzer tarafları vardır. Özellikle Süleyman Nazif'in nükte, hiciv ve hazırcevaplık yönü neredeyse şairliğinin önüne geçmiştir. Nazif, bu yönü ile daha çok hatırlanmaktadır.

Yakup Kadri, onun mizacının bu özelliği hakkında şöyle bir tespitte bulunur. "Süleyman Nazif'in ateşli, kinci huyu, övmekte olduğu gibi yermekte de sınır bilmeyen taşkın mizacı, itiraf ederim ki, O'nu hiçbir zaman ne eski kasidecilerimizin kendileri yerde sürünüp, övdüklerini göklere çıkarma, ne de eski heccavlarımızın yerdiklerini kaba ve iğrenç cinaslar ile kirletme çığına sürüklemiştir. Mesela tapınırcasına beğendiği Abdülhak Hâmid'e yalnız dâhi-yi a'zâm, veya şair olarak beğenmediği Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem Bey için: '-Şu Allah'ın hikmetine bakın, kâh babasız bir çocuktan bir Peygamber çıkarır, kâh büyük bir babanın oğlunu bir hiç menzilesine indirir,' sözünü söylemekle kalırdı."²²

Yine onun bu nüktencilik yönü hakkında yakın dostu İbrahim Alaattin (Gövsâ) şunları anlatır: "İstihzâya hicve ve ta'rize meyyal olan zekâsı, her an zarif bir telmih. iğneli bir kelime oyunu yaratmakla uğraşır ve bunları yazıp neşretmek fırsatını bulamadığı zamanlar dostlarına ve rast geldiğine bir vesile ile söyleyerek yapardı.

Nüktelerinin çoğu tatlı olmaktan ziyade, hardal çeşnisi veren mahiyette, yani dokunaklıdır. Zekâsı o yönde çalıştığı için olacak ki, hadiselerden, isimlerden, kelimelerden derhal istifade ederek zarif bir söz, ince bir nükte, iğneli bir telmih

²¹Şemsettin Kutlu, *Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi*, Remzi Kitabevi İstanbul, 1981, s.199.

²² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, İletişim Yay., İstanbul, 1990, s. 169.

buluvermekte hiç güçlük çekmezdi. Gene bu mizacın tabîî bir gereği olarak hazır-cevaptı. Nükteleri çok defa birdenbire, fevrî olarak söylenmiştir.(...) Çok defa nükteyi bir maksat için değil, ancak nükte zevki için yapardı.”

O hayatta iken kendisiyle bulduğumuz veya şöyle sokakta ve çok defa Bâbiâli caddesinde rast geldiğiniz zaman mutlaka bir veya birkaç yeni zarafetini tadardınız. Bu nükteler, ağızdan ağza yayılır ve memlekette izler ve akisler bırakırdı. Bugün bile, O'nun nükteleri ve fıkraları birçok hafızalarda canlı durur ve edebî sohbetlerde naklolunur.”²³

İşte bu özellikleri çerçevesinde Süleyman Nazif'in, hazırcevaplığı ile bütünleşen bazı nükte ve fıkraları, -İbrahim Alaeddin (Gövsâ)'dan da naklen- şöyledir:

“ Resimli Gazete’de birlikte yazı yazardık. Bu haftalık derginin sahibi olan Sedat Simavi Bey, gazetede fazla resim bulunmasına meraklı idi ve hattâ üstada bile yazılarını kısa kesmesini rica ederdi. Buna kızan Süleyman Nazif, gazete için daima şöyle söylerdi:

- Resimli gazete değil; gazeteli resim!”

*

“ Nazif merhum, söz verdikleri yere saatinde gelmeyenlere kızar ve darılırdı. Muharrir arkadaşlarından biri ise, verdiği sözü hiç tutmamakla meşhur imiş. Bir gün, bu dostunun verdiği bir randevuya vaktinden önce gelmesi üzerine, buna çok şaşırın Süleyman Nazif Bey, o sırada yanında bulunan Abdülhak Hâmid’e dönerek:

- Vallahi, şu insanlara bir türlü güvenilmiyor Hâmid Bey.. Bakınız, bu arkadaşımız söz verdiği halde gelmiş! Nükteli cevabını vermiş.”

*

“ Şair Halil Nihad Bey, kendine zarif bir ev yaptırır. Bunu gören Nazif, kendisine:

“Azizim Halil Nihad Bey, işte senin en güzel beytin!” nükte yüklü tevriyeli yakıştırmasını yapar.”

(Not: Arapça bir isim olan ve şiirde, “aynı vezinde iki mısra” demek olan “Beyit”; aynı zamanda “mesken, ev” anlamındadır.)

*

“Süleyman Nazif galiba Hâdisat gazetesini neşrederken, bulunduğu binanın üst katında Alemdar Gazetesi idarehanesi de varmış. Bir gün Alemdar’ın başyazarı Ref’i Cevat ile muharrirlerden Pehlivan Kadri üst katta güreşe tutuşurlar. O arada bütün bina sarsılmaya başlar. Birisi:

- Üstad bu gürültü nedir? Diye Nazif’e sorunca, O da şu nükteli hazır-cevabı verir:

- Ne olacak? Ref’i Cevat, Alemdar’a başmakalesini yazıyor! ”

*

“Boğaziçi Mehtapları, Çamlıca’daki Eniştemiz, Boğaziçi Yalıları, Geçmiş Zaman Köşkleri, Yahya Kemâl’e Veda.. gibi eserlerin sahibi olan, Cumhuriyet öncesi ve sonrasında temiz ve güzel Türkçenin önde gelen yazarlarından Abdülhak Şinasi (Hisar) Bey, kalemindeki titizliği hayatında da aynen göstermiş bir kimsedir. Tam anlamıyla, temizlik hastalığına tutulmuş’ bir mizaca sahiptir. Nitekim birisinin elini sıkınca, derhal kolonya şişesini çıkarıp ellerini silerek havaya tutar ve öyle kurutur.

²³ İbrahim Alaattin (Gövsâ), Süleyman Nazif, İstanbul, 1933, s. 153-154, Aktaran Önder Göçgün, Süleyman Nazif, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 2010, s. 77.

Bir gün Nazif'le lokantaya yemeğe giderler. Abdülhak Şinasi Bey, her zamanki titizliği ile kolonyalı pamukla yemek tabaklarını, çatal ve kaşığı iyice siler. Ekmeklerin de ateşte kızartılmasını ister. Daha sonra da, kızaran ekmekleri gider ızgaranın üzerinden kendisi alır, getirir.

İçki kadehlerini de, tek tek rakı ile yıkayarak temizler. Nihayet sıra su istemeye gelince, artık Süleyman Nazif dayanamayarak garsona, şu nükteli sözü söyler:

- Aman evlâdım! Beyefendi'nin içeceği suyu iyice yıka, öyle getir!"

*

"Kibarlığı ile de bilinen Abdülhak Şinasi Bey, bir gün kendi kardeşine 'Siz' diye hitap edince, Süleyman Nazif dayanamayarak:

- Doğrusu bu hitabınıza çok şaştım, beyefendi, der ve ekler:

- Siz, Fransa'daki 'Sen' nehrine de 'Siz' mi diyorsunuz?"

"Servet-i Fünûn dergisinin sahibi Ahmet İhsan Bey, Batı'daki gezisini anlatan 'Avrupa'da Ne Gördüm' isimli bir kitap kaleme alır.

Kitabın eski harflerle çıkan baskısını eline alan Süleyman Nazif, adını 'Avrupa'da Ne Kördüm!' şeklinde telâffuz ederek, herkesi güldürür. ('Gördüm' kelimesinin ilk harfi, eski yazıda 'Kef' ile yazılır ve bu harf hem 'g', hem de 'k' olarak okunur. Böylece, eserin adının üçüncü kelimesi, hem 'Gördüm' ve hem de 'Kördüm' şeklinde okunur.)

*

"Bir gün de, sohbet sırasında Avrupa'da bazı ünlü yazarların ölümlerinden sonra evlerinin müze haline getirildiği ve bu evlerin üzerine onların isimlerinin yazıldığı konuşulur. O arada, Florinalı Nazım Bey, Nazif'e:

- Üstadım, ben ölünce kapımın üstüne konulacak levhaya ne yazarlar? Sorusunu yöneltince, O da buna:

- Kiralık ev!..nükteli karşılığını verir."

Akif, yaratılışça gamlı ve biraz karamsar olmasına rağmen hazır cevaplılıkta kuvvetliydi.. Konuşmasına, yazı ve mektuplarına güldürücü veya ibretli fıkralar katmaktan zevk alırdı. Bu yönüyle de Süleyman Nazif'le bir benzerliğe sahiptir.

Onu yakinen tanıyan Mithat Cemal, Akif'in bu kabiliyetine dikkat çeker ve onun fikra anlatma kabiliyetinin üstün olduğunu şöyle vurgular:

"En meşhur fıkralar, Akif nazm edince, Akif in eseri oluyordu. "Bu, o derece böyledir ki, hatta bazen, o yazdığı yahut o anlattığı için bu çok malûm şeyler birer "şâheser"di: molozunu atıyor, fikranın ruhu bir damla halinde titriyordu.

Ben de, bir kaç defa, zarif olmak istediğim zamanlar, Akif'ten dinlediğim bu fıkraları söyleyeyim, dedim. Fakat onun fıkralarını, ben anlatıp bitirince, kahkahadan kırılacaklar diye beklediğim adamlar, nezaketen hafifçe gülümsüyorlar, lâkırdıyı değiştiriyorlardı.

İçtimai zaaflarımızın durduğu fıkraları tercihen seviyordu ve en çok beğendiği bir fikra vardı: "Dalkavuğuna efendisi çok sövermiş. Bunu gören biri, dalkavuğa kızmış: Yahu, sen ne hissiz adamsın, demiş; herif sana ağız dolusu sövüyor da aldırımıyorsun. Buna cevaben dalkavuk:

Ne diye kızacakmışım, demiş, adamcağız bana parasıyla sövüyor.²⁴

²⁴ Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2001, s. 367-387.

Süleyman Nazif'in sözle yaptığı hicivleri Akif daha çok şiirlerinde yapmıştır. Akif'in toplumsal aksaklıkları, yanlışları göstermek için en sert hicivlerini daha çok şiirlerinde görmekteyiz. Onun içtimai, siyasi hicivler olmayan manzumeleri bile hayat hicivleridir. "Hasta şiiri, bünye inkırazının menfi şiiridir. Küfe, Seyfi Baba, Meyhane, Mahalle Kahvesi" de sefaletin birer hicvidirler.

Hicivlerinde dolu bir tabanca kadar infilak gizlidir. Yalnız başka şiirlerine "renk" koyan Akif, hicivlerinde rezalete boya sürer. Ve içtimai rezaletler, suratlarında parça parça boyalarla Safahat'a girerler.

Mesela saray adamları řu beyitlerle hicvedilir.

Nerde bir maskara sivrilse, hayâsızlara pîr,
Haydi Mabeyni-i Hümayun'a... Ya bâlâ, ya vezîr!
Ümmetin hâline baktım ki: Yürekler yarası!
Ne bir ekmek yedirir iř, ne de ekmek parası
Kıřla yok, dâire yok, medrese yok, mektep yok;
Ne kılıç var, ne kalem.. Her ne sorarsan, hep yok!

Eski Şeyhülislam kapısındaki devlet softalarını da řu mısralarla hicveder:

Hele ilmiye bayağıdan da aşağı bir turşu!
Bâb-ı Fetvâ denilen dâire ümmî koğuşu.
Anne karnından icâzetlidir, ecdâda çeker;
Yürüsün, bir de sarık, al sana kâdîasker!

Bu iki şairin karakter ve nükte benzerliklerinin yanı sıra ölümlerinin aralık ayında vuku bulması, ömür boyunca ellerine çeşitli fırsatlar geçtiği halde bu maddi imkânlara tenezzül etmemeleri, fakirlik ve kimsesizlik içinde hayata gözlerini yummaları; cenazelerine devlet erkânından kimsenin sahip çıkmaması ve aynı mezarlıkta yan yana yatmaları da düşündürücü başka benzer taraflarıdır.

Sonuç

Görüldüđü üzere bu memleketin güzide evlatları Süleyman Nazif ile milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy aynı dönemde yaşamalarının ve arkadaş olmalarının yanı sıra karakter, derin ve ince zekâ ürünü olan nükte ve hicivleriyle de birbirlerine benzemektedirler. Ayrıca bu yüksek karakterlerinin gereği olarak millet ve vatani savunma davasında, yine benzer şekilde haklı ve yüce bir tepki göstermişler ve en ön saflarda bulunmuşlardır.

KAYNAKÇA

AKYÜZ, Kenan, *Batı Tesirinde Türk Şiir Antolojisi*, Doğuş Matbaası, Ankara, 1958.

- BANARLI, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, c. II, s. 1044-1045.
- BEYSANOĞLU, Şevket, *Doğumunun 100. Yılında Süleyman Nazif (Hayatı-Sanatı-Eserleri- Eserlerinden Seçmeler)*, Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları, Ankara, 1970.
- ÇAĞDAŞ, Tefvik Nevzat, “*Koca Süleyman Nazif*”, Millet gzt., İstanbul, 29 Aralık 1949.
- ÇETİN, Nurullah, *Mehmet Akif'i Doğru Anlamak*, Ferfir Yayınları, İstanbul, 2011.
- ERDOĞAN, Aziz, *Abide Şahsiyet Mehmet Akif Ersoy*, Yağmur Yayınevi, İstanbul 2011.
- ERSOY, Emin Akif, *Babam Mehmet Akif İstiklal Harbi Hatıraları*, Kurtuba Kitap Yayınları, İstanbul 2010.
- ERSOY, Mehmet Akif, *Safahat*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İnkılâp Yay., İstanbul, 2003.
- GÖÇGÜN Önder, *Süleyman Nazif*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2010.
- GÖVSA, İbrahim Alâattin, *Süleyman Nazif (Hayatı, Mektupları, Fıkra ve Nükteleri)*, Semih Lütüfi: Sühulet Kütüphanesi, İstanbul, 1933.
- GÜR, Muhammet, *Makale ve Mektuplarına Göre Süleyman Nazif*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1992.
- HİSAR, Abdulhak Şinasi, “*Süleyman Nazif'e Dair Hatıralar*”, Muhit Mecm., İstanbul, 29 Mart 1931.
- KABAKLI, Ahmet, *Mehmet Akif*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2006.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat, *Bugünkü Edebiyat*, Cihan Biraderler Matbaası, İstanbul, 1924,
- KUNTAY, Mithat Cemal, *Mehmet Akif*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2001.
- KURT, Burcu, Irakta “*Muktedir*” ve “*Müşteki*” Bir İttihatçı: *Süleyman Nazif Bey'in Basra Valiliği*, Akademik İncelemeler Dergisi Cilt 7, Sayı 2, Yıl 2012.
- KUTLU, Şemsettin, *Servet-i Fünun Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi*, Remzi Kitabevi İstanbul, 1981.
- OKAY, Orhan, *Mehmet Akif -Bir Karakter Heykelinin Anatomisi-*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- ŞEN, Abdurrahman, *Bir Destan Adam Mehmet Akif Ersoy*, Metropol Yayınları, İstanbul 2008.
- TOPÇU, Nurettin, *Mehmet Akif*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2006.
- YETİŞ, Kazım, *Mehmet Akif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1992.